

Sahib RZAYEV
Kitabxanaşünaslıq kafedrasının dosenti
Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
Günəl HACIYEVA
Magistrant

MÜTƏXƏSSİSLƏRİN ŞƏXSİ TƏHSİL MÜTALİƏSİ VƏ ONLARIN İXTİSAS BİLİYİNƏ YİYƏLƏNMƏSİNDƏKİ MÜTALİƏNİN ROLU

Açar sözlər: *şəxsi təhsil, mütaliə, mütəxəssis, şəxsiyyətin formalaşması, sahəvi kitabxanalar.*

Ключевые слова: *личное образование, чтение, специалист, формирование личности, отраслевые библиотеки.*

Keywords: *personal education, reading, forming of personality, field libraries.*

Hər bir cəmiyyət kamil şəxsiyyətlərə, yetkin ziyalılara və öz ixtisas biliyinə lazımi səviyyədə yiyələnmiş mütəxəssislərə böyük ehtiyac duyar. Ona görə də cəmiyyətdə bu ehtiyacı ödəmək üçün lazımi tədbirlər həyata keçirilir.

Bu gün dünyanın hər yerində insanlar öz mənəvi ehtiyaclarını ödəmək üçün axtarış vasitələri içərisində çap məhsullarına müraciət etməyi, yəni mütaliəni daha üstün tuturlar. Təbiətin və cəmiyyətin istənilən problemi, mövzusu və həyati əhəmiyyəti barədə lazımi məlumat əldə etmək üçün mütaliənin əvəzedilməz vasitə olması böyük həqiqətdir. Ona görə də yaşından, ixtisas və peşəsindən asılı olmayaraq hər bir kəs lazımi məlumatı əldə etmək üçün, eləcə də müvafiq biliklərə yiyələnmək üçün lazımi məsələdən bəhs edən çap məhsulunu əldə edib mütaliəsini vacib sayır.

Mütaliənin sosial xarakteri haqqında mühakimə yürütmək üçün bir sıra meyarlardan çıxış etmək tələb olunur. Bunlar mütaliənin cəmiyyətdə tutduğu mövqe və ona ictimai münasibət, çap əsərlərinin cəmiyyət üzvləri arasında yayılması, eləcə də əhalinin mütaliəyə cəlb olunmasında sosial-mədəni institut kimi kitabxanaların geniş fəaliyyəti kimi izah oluna bilər.

Sosial institut kimi kitabxanaların funksiyalarını professor A.Xələfov «onların xarici aləmlə, cəmiyyətlə əlaqələri, cəmiyyətin inkişafına təsiri, öz növbəsində isə cəmiyyətin kitabxana fəaliyyətinə təsiri» kimi izah edir. (1.s.3-32) Bu cəhətdən müasir cəmiyyətin yüksək ixtisas sahibi, nəzəri və təcrübi baxımdan yetkin mütəxəssisə olan ehtiyacını nəzərə alsaq, kitabxanaların çoxsahəli fəaliyyətini xüsusi qeyd etmək lazımdır.

Onu da qeyd etmək ki, mütəxəssis oxucuların gündəlik müaliə tələbatının ödənilməsi, onlara kitabxana xidmətinin elmi əsaslar üzərində qurulması sahəsində sahəvi Respublika kitabxanalarının imkanı böyükdür. Ona görə də öz ixtisası və peşəsi üzrə sistemli müaliə edən hər bir mütəxəssis, eləcə də tədqiqatçı birinci növbədə sahəvi respublika kitabxanalarının xidmətindən istifadə etməyə üstünlük verir.

Mütəxəssis oxuculara xidmət sahəsində Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasının zəngin təcrübəsi vardır. Kitabxananın hesabatında deyilir: «Bu gün Respublika Elmi-Texniki kitabxanası respublikanın nazirlik, şirkət, idarə və müəssisələrinə, elmi-tədqiqat və layihə institutlarına, elm və texnika sahəsində tədqiqat aparən ayrı-ayrı mütəxəssislərə, tələbələrə, aspirant və magistratura pilləsində təhsil alanlara məlumat-bibliografiya və kitabxana xidməti göstərən respublika mərkəzi hesab olunur» (2.2010.s.).

Hazırda kitab fondu 20 milyona çatmış bu kitabxanada yaradılmış soraq-məlumat aparatı, kataloq və kartoteka sistemi vasitəsilə öz oxucularına fondun məzmunu, tərkibi barədə operativ məlumat verilir, mütəxəssis oxucuların çoxcəhətli sorğularını tam və dolğun ödəmək üçün məqsədyönlü iş aparılır.

Müasir cəmiyyət bu günün mütəxəssisinin qarşısında daha çox tələblər qoyur. Müaliə vasitəsilə insan həm şəxsiyyət kimi, həm də mütəxəssis kimi bəşər mədəniyyətinə, lazımi söz sərvətinə qovuşur və bunun sayəsində cəmiyyətin tələbinə uyğun olaraq öz yaradıcılıq imkanlarını işə salır, təşəbbüskarlıq edir. Bu təşəbbüskarlıq ölkədə iqtisadiyyatın, təsərrüfatın, mədəniyyətin inkişafında lazımi rol oynayır. Mütəxəssis məqsədyönlü müaliə etməklə öz həyatı funksiyasını düzgün müəyyənləşdirir, davranış və tərəkürünün stereotiplərini həmin səmtə uyğun qura bilir.

Bütün bunlar kitabxanaçıların mütəxəssis oxucularla iş prosesində nəzərə alınmalıdır. Kitabxanaçılar, xüsusilə sahəvi kitabxanaların abonent və oxu zallarında çalışan peşəkar kitabxanaçılar mütəxəssis oxucuların yaradıcı oxucu tipi kimi formalaşmasına ciddi əhəmiyyət verməlidirlər.

Bunun üçün isə kitabxana şəraitində hər bir oxucuya fərdi yanaşmaq, onun müqabilində fərqli xidmət etmək vacib prinsip kimi həyata keçirilməlidir. Xidmət prosesində fərdi yanaşmanın başlıca məqsədi oxucuların mütaliəsini istiqamətləndirməkdən ibarətdir.

Bu baxımdan Respublika Elmi-texniki kitabxanasında oxuculara fərdi yanaşarkən burada ayrı-ayrı oxucuların yalnız fərdi keyfiyyətlərinin müntəzəm surətdə uçotunu aparmaqla kifayətlənmirlər. Bu işdə hər bir oxucunun sosial-tipik xüsusiyyətləri də müəyyənləşdirilir. Ayrı-ayrı oxucuları bu cəhətdən izləmək prosesində kitabxanaçılar eyniliklə rəngarənglik, ümumiyyətlə fərdlər arasındakı ziddiyyətləri müşahidə edib fərqləndirirlər.

Kitabxanada oxucular açıq rəfdən kitab seçərkən, kataloq və kartoteka sistemindən istifadə edərkən, müəyyən kitabla münasibət bildirərkən kitabxanaçıları baş verən oxşarlığa, tipikliyə fikir verir, oxucularda hiss olunan fərdiliyi, özünəməxsusluğu qeyd edirlər.

Bu günün mütəxəssis oxucusu mükəmməl oxu vərdişlərinə, eyni zamanda bu vərdişləri şərtləndirən konkret bir məqsədə malik olmalıdır.

Mütəxəssis oxucuların mütaliə xüsusiyyətlərindən və mütaliələrinin məzmunundan bəhs edən rus oxucusünaşlardan biri S.İ.Povarnın onları üç qrupa bölür: birinci qrupa o, vərəqləməklə əsas faktları toplayan, maraqlı hesab etmədiyi yerləri ötürməklə mütaliə edənləri, ikinci qrupu təşkil edən oxucuları fəal və passiv olmaqla iki yerə ayırır. Onun fikrincə, mütaliə zamanı bütünlüklə müəllifin təsiri altına düşən, heç bir tənqidi münasibət bildirmədən onun fikirləri ilə qeydsiz-şərtsiz razılaşan passiv oxucular, bir də müəllifin hər bir fikrini özünün təfəkkür süzgəcindən keçirən, «öz mən»in prizması ilə yanaşan, tənqidi münasibət bildirən fəal oxucular vardır. Üçüncü qrupa daxil olan oxuculara isə müəllif dərin mütaliə edənləri şamil edir. Onun fikrincə mütaliə prosesinə ruhi həyatın elementləri nə qədər çox cəlb olunarsa, bir o qədər dərin mütaliə alınır, şüur və hisslərdə əvvəl mövcud olanlarla kitab arasında bir o qədər sıx əlaqə yaranmış olar (3.s.69).

Yuxarıda deyilən fikirlər mütəxəssis oxucunu şəxsi təhsil mütaliəsi ilə məşğul olmağa cəlb edir. Əlbəttə bu hal müvəqqəti xarakter daşıya bilməz. Çünki daim inkişafda olmağa can atan, cəmiyyətdə özünü təsdiq etməyə çalışan mütəxəssis yaşdan-yaşa keçdikcə onun ətraf mühitə, cəmiyyətin və təbiətin mövcud qanunlarını mənimsəməyə olan meyli davam edir. O öz ixtisası ilə əlaqədar olan məlumatlar qazandıqca, yeni-yeni məlumat əldə etmək istəyində olur. Bu baxımdan mütəxəssisin müntəzəm xarakter daşıyan şəxsi təhsil mütaliəsi anlayışı meydana çıxır. Mütəxəssisin öz mənəvi tələbatını ödəməyə yönəlmiş şəxsi təhsil mütaliəsi onun şəxsiyyətinin intellektual inkişafına ciddi təsir göstərir.

Məlum həqiqətdir ki, şəxsiyyətlər öz-özünə yaranmır, mövcud cəmiyyətin sosial münasibətləri sisteminin məhsulu kimi çıxış edir. Bununla belə şəxsiyyət heç də sosial mühitin passiv nəticəsi deyildir. O, özünün praktik fəaliyyətində yaşadığı mühitə fəal dəyişdirici təsir göstərir. Bu cəhətdən zəngin mütaliəsi ilə fərqlənən mütəxəssislər xüsusi qeyd olunmalıdır. Çünki onlar öz əməli fəaliyyətləri ilə cəmiyyətin həm mənəvi, həm də maddi inkişafına kömək edirlər.

Bir cəhəti qeyd edək ki, müxtəlif oxucu qrupları kimi mütəxəssis oxucuların idrakı cəhətdən fəallaşmasında, öyrənməyə, müxtəlif məlumat xarakterli ədəbiyyatı araşdırmağa meylin güclənməsində kitabxanalar, xüsusilə sahəvi kitabxanalar böyük imkana malikdir. Belə ki, sahəvi kitabxanalarda təşkil edilən kitab müzakirələri, elmi konfranslar, tanınmış elm xadimləri ilə görüşlər, disputlar iştirakçılarda yeni-yeni maraq oyadır, müəyyən mənəvi tələbat yaradır, konkret məsələ üzrə müvafiq məlumatı araşdırmaq istəyi aşılayır.

Bu proseslərdə yaranan maraq mütəxəssis oxucuda sabit və dərin mütaliə marağı formalaşdırır.

Tarixi mənbələr təsdiq edir ki, heç bir ali təhsil müəssisəsi, heç bir ali məktəb proqramı öz məzmununa təbiətin və cəmiyyətin inkişaf qanunları haqqında lazımi bilikləri tam dolğunluğu ilə verə bilməz. Çünki məhdud zaman çərçivəsi üçün hazırlanan təhsil proqramları bu sahədəki problemləri bütövlükdə əhatə edə bilməz. Ona görə də, ali və orta ixtisas məktəbini bitirən hər bir məzun cəmiyyətin tələbinə uyğun mütəxəssis kimi yetişib formalaşmaq üçün ardıcıl, sistemli, çoxcəhətli və rəngarəng mütaliyəyə üstünlük verməlidir.

Elmlərin daim inkişafda olması, eləcə də ayrı-ayrı elmlərin inteqrasiyası və diferensiasiyası şəraitində müvafiq elm sahələrinin mütəxəssisləri sahəvi kitabxanaların zəngin kitab fondundan səmərəli istifadə etmədən lazımi mənəvi inkişafa, yetkin mütəxəssis adına yiyələnmə bilməz.

Müxtəlif məzmunlu çap məhsullarından səmərələnmək, kitabxanaların xidmətindən lazımi səviyyədə istifadə etmək üçün hər bir mütəxəssis oxucu yüksək mütaliə mədəniyyətinə malik olmalıdır. Yəni mütəxəssis oxucunun sabit, geniş oxucu marağı olmaqla bərabər, özünün mütaliə marağına müvafiq hər bir sorğunu harada və necə axtarmaq yollarını bilməlidir. Bununla əlaqədar mütəxəssis oxucu kitabxanalarda mövcud olan kataloq və kartoteka sistemindən, müxtəlif məzmunlu bibliografik göstəricilərdən lazımi səviyyədə istifadə etməyi bacarmalıdır.

Bütün oxucu qruplarının, o cümlədən, mütəxəssis oxucuların kitabxanadan sərbəst istifadə vərdişinə yiyələnməsi üçün kitabxanalar oxucularla müntəzəm iş aparmalıdır. Bu baxımdan respublika səviyyəli sahəvi kitabxanalarda aparılan işlər daha çox səmərə verə bilər.

Respublika Elmi-Texniki kitabxanasında apardığımız araşdırmalar bu fikri söyləməyə əsas verir.

ƏDƏBİYYAT

1. Xələfov A.A. *Müasir kitabxanaların sosial funksiyaları// Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya.*- B.:BUN, 199.- №2.-3.3-32
2. *Respublika Elmi-Texniki Kitabxanasının 2010-cu il hesabatı*
3. Поварнин С.И *Типология читателей М.: Книга, 1994.- С.69*

S.RZAYEV

G.GADJIEVA

**РОЛЬ САМООБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ ЧТЕНИЕ В
ФОРМИРОВАНИИ КВАЛИФИКАЦИОННАЯ И
ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ ЗНАНИЕ СПЕЦИАЛИСТОВ.
РЕЗЮМЕ**

В этой статье характеризуется самообразовательное чтение специалистов и роль чтение в формировании их личности.

S.RZAYEV

G.HACIYEVA

**THE ROLE OF SELF-EDUCATION READING IN THE
FORMATION OF THE QUALIFIED AND PROFESSIONAL
KNOWLEDGE OF THE SPECIALIST
SUMMARY**

This article characterizes the specialists self-education and the role of reading in the formation of their personality.